

УДК 343.353

Клим Геннадійович БИКОВ

*(Харківський національний університет
внутрішніх справ, Харків)*

ЗЛОВЖИВАННЯ ВЛАДОЮ АБО СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ ЯК СПОСІБ ВЧИНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ ТА ОКРЕМИЙ СКЛАД ЗЛОЧИНУ

Розглядається питання щодо змісту й сутності зловживання владою або службовим становищем як способу вчинення корупційних злочинів, передбачених ст. 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357 і 410 Кримінального кодексу України, а також обов'язкової юридичної ознаки складу злочину, передбаченого ст. 364 Кримінального кодексу України. Зазначається, що в наведених нормах зловживання службовим становищем за своїм змістом охоплює зловживання владою і є або способом вчинення відповідних корупційних злочинів, або об'єктивною ознакою, що характеризує злочин у сфері службової діяльності.

Ключові слова: *зловживання владою; зловживання службовим становищем; корупційні злочини; заволодіння чужим майном або іншими предметами шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем.*

Постановка проблеми. Незважаючи на реформування правоохоронної й судової систем, зміну в Україні політичної еліти і прихід до влади нових людей, а також створення нових антикорупційних органів і численних громадських організацій, що ставлять за мету викриття і протидію корупції, її рівень у нашій державі за останні роки тільки зріс. Так, у 2016 р. в Україні всього обліко-

© Биков К. Г., 2017

вано 592604 злочини, з яких за статтями розділу XVII (що включає більшість складів корупційних злочинів) Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК України) лише 14845 (питома вага 2,5 %); у 2015 р. ці цифри були 565182 і 14997 відповідно (2,7 %); у 2014 р. – 529139 і 15560 відповідно (2,9 %); у 2013 р. – 563560 і 16586 (2,9 %); у 2012 р. – 483998 і 15124 (3,1 %); у 2011 р. – 515833 і 15969 (3,1 %); у 2010 р. – 500902 і 17980 (3,6 %); у 2009 р. – 434678 і 17648 (4,1 %); у 2008 р. – 384424 і 15495 (4 %); у 2007 р. – 401293 і 15555 (3,9 %); у 2006 р. – 420900 і 16396 (3,9 %); у 2005 р. – 485725 і 17922 (3,7 %) тощо [1, с. 209]. У зв'язку з цим необхідно повністю погодитися з думкою Д. Михайленка, що сучасна реформа антикорупційного законодавства, яка проводиться в Україні з 2009 р., не обмежує реальні корупційні практики [1, с. 209].

Про це також свідчить як оцінка рівня протидії корупції в нашій державі з боку світової спільноти й міжнародних фінансових організацій, так і ставлення до цього питання пересічних громадян. За даними компаній Transparency International, Gallup International і Центру Разумкова, які проводили дослідження рівнів корупції в Україні, майже кожен українець стикався з корупцією на побутовому рівні – у поліклініці, школі, вищому навчальному закладі. Експерти також підкреслюють, що корумпованість українського суспільства просто величезна і для попередження незворотних процесів в економіці держава повинна боротьбу з корупцією визнати своїм пріоритетним завданням [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У теорії кримінального права питанням відповідальності за службові зловживання приділялася велика увага. Їх вирішенню присвячені спеціальні дослідження таких провідних науковців, як П. П. Андрушка, О. Ф. Бантишева, Б. В. Волженкіна, А. В. Галахової, О. О. Дудорова, А. А. Жижиленка, Б. В. Здравомислова, В. Ф. Кириченка, М. Й. Коржанського, Ю. І. Ляпунова, П. С. Матишевського, М. І. Мельника, А. Б. Сахарова, О. Я. Светлова, А. Н. Трайніна, М. І. Хавронюка, П. С. Яні та ін. Незважаючи на те, що більшість наукових робіт із цієї проблеми належить до минулого століття, вони жодним чином не втратили своєї актуальності. Крім того, за часів незалежності встановлення підстав кримінальної відповідальності за службові зловживання було предметом вивчення в дисертаційних дослідженнях на здобуття наукового ступеня як доктора юридичних наук (М. І. Мельник, 2002 р.), так і кандидата юридичних наук (О. О. Дудоров, 1994 р.; В. С. Лукомський, 1996 р.; М. І. Хавронюк, 1997 р.; В. Д. Хашев, 2007 р.; С. А. Шалгунова, 1999 р.; Ю. І. Шиндель, 2014 р.).

Проте через істотні зміни в політичній, соціальній, економічній сферах нашого суспільства, що відбулися останнім часом, і безсистемні, але численні зміни закону України про кримінальну відповідальність у питаннях кримінально-правової протидії злочинам у сфері службової діяльності й професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, у цілому і посягань, пов'язаних із корупцією, виникла необхідність теоретичного переосмислення питань щодо окресленої проблеми. Крім того, Верховна Рада України упродовж останніх трьох років прийняла велику кількість нових нормативно-правових актів, спрямованих на протидію корупції, і внесла численні зміни до системи чинних законів нашої держави з тією самою метою.

Так, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції» від 12.02.2015 р. № 198-VIII [3] до групи корупційних злочинів були віднесені суспільно небезпечні діяння, відповідальність за які настає за ст. 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410 КК України, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем. Водночас до кола таких посягань приміткою до ст. 45 КК України віднесений і склад злочину, передбачений ст. 364 КК України «Зловживання владою або службовим становищем».

Мета статті. Зазначене зумовлює проведення дослідження сутності категорії «зловживання службовим становищем» як способу вчинення корупційних злочинів, пов'язаних із незаконним обертанням чужого майна та інших предметів на користь винного або інших осіб, і поняття «зловживання владою або службовим становищем», яке характеризує окремий склад злочину у сфері службової і професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, передбачений ст. 364 КК України).

Виклад основного матеріалу. Злочин як і будь-який акт вольової поведінки людини являє собою психофізичну єдність зовнішнього (фізичного) і внутрішнього (психічного) проявів діяння [4, с. 12]. Зовнішній бік – це людська поведінка в об'єктивній дійсності, що проявляється у формі дії або бездіяльності, спрямованої на зміну соціального середовища. Внутрішній – це психічні процеси, які відбуваються у свідомості людини, характеризують її волю і детермінують поведінку. Теорія кримінального права виходить із того, що такий поділ ознак протиправної поведінки на об'єктивні та суб'єктивні є достатньо умовним. Їх виокремлення і штучне розірвання робиться виключно з метою більш поглибленого вивчення кожної з них, з'ясування їх властивостей і значення як невід'ємної складової підстав кримінальної відповідальності. У дійсності суть злочинної поведінки полягає в єдності і взаємній зумовленості її психічних і фізичних властивостей.

Об'єктивна сторона злочинів, пов'язаних із незаконним заволодінням службовою особою майном або іншими предметами з використанням наданих їй влади або службових повноважень, як і будь-яких інших припускає встановлення обставин, поєднаних із зовнішнім актом протиправної поведінки особи. У науці кримінального права України такі обставини традиційно поділяються на обов'язкові та факультативні. Водночас єдиної точки зору щодо обсягу таких ознак у доктрині кримінального права не існує. Окремі автори зараховують до ознак першої групи суспільно небезпечне діяння, суспільно небезпечні наслідки й причинний зв'язок між ними [5, с. 85; 6, с. 132–133], інші вказують виключно на ознаку суспільно небезпечного діяння, яке, на їх думку, характерне для усіх без винятку складів злочинів [7, с. 21–22; 8, с. 54]. На переконання таких вчених, разом із засобом вчинення посягання, місцем, часом і обстановкою до факультативних ознак об'єктивної сторони необхідно зарахувати також і суспільно небезпечні наслідки й причинний зв'язок між діянням і такими наслідками [9, с. 171].

При характеристиці об'єктивних ознак протиправного заволодіння чужим майном або іншими предметами службовою особою шляхом зловживання нею своєю владою або своїм службовим становищем вважаємо за доцільне дотримуватися загальновизнаної позиції, що злочинні наслідки й причинний зв'язок між ними і діянням у складі корупційних злочинів тісно пов'язані одне з одним і завжди є обов'язковими при оцінці зовнішніх ознак таких злочинних посягань [10, с. 326]. Наведене пояснюється тим, що службові зловживання, які аналізуються у роботі, є злочинами з так званим матеріальним складом і визнаються закінченими з моменту настання суспільно небезпечних наслідків, зазначених у диспозиції відповідної статті Особливої частини КК України.

Обов'язковим елементом як складів корупційних злочинів, передбачених ст. 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410 КК України, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, так і протиправного діяння, відповідальність за яке настає за ст. 364 КК України, є його об'єктивна сторона, що характеризується суспільно небезпечним і протиправним посяганням на охоронювані законом інтереси, яке розглядається з його зовнішнього боку з точки зору послідовного розвитку тих подій і явищ, які починаються зі злочинного діяння (дії або бездіяльності) суб'єкта й закінчуються настанням злочинного результату [4, с. 9].

Навіть узагальнений аналіз групи корупційних злочинів у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем дозволяє зробити висновок про віднесення вказаної ознаки за своїм змістом до способу незаконного обертання чужого майна на користь винного або інших осіб (ч. 2 ст. 191 КК України) чи незаконного обертання на користь цих осіб інших предметів (вогнепальної зброї [крім гладкоствольної мисливської], бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв чи радіоактивних матеріалів – ст. 262 КК України; наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів – ст. 308 КК України; прекурсорів – ст. 312 КК України; обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів – ст. 313 КК України; офіційних документів, штампів чи печаток – ч. 1 ст. 357 КК України; зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна – ст. 410 КК України).

У той же час у ч. 1 ст. 364 КК України об'єктивну сторону зловживання владою або службовим становищем сформульовано наступним чином: «Зловживання владою або службовим становищем, тобто умисне, з метою одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи використання службовою особою влади чи службового становища всупереч інтересам служби, якщо воно завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб». Наведене дає науковцям підстави стверджувати, що з об'єктивної сторони зловживання владою або службовим становищем характеризується сукупністю таких ознак: 1) використанням службовою особою наданої їй влади або службового становища

всупереч інтересам служби; 2) завданням істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб; 3) причинним зв'язком між діянням службової особи й суспільно небезпечними наслідками [11, с. 216; 12, с. 32].

Залишаючи поза увагою характеристику суспільно небезпечних наслідків наведеного складу злочину (адже вони не є предметом цієї наукової роботи), слід звернути увагу на доктринальне визначення використання службовою особою наданої їй влади або службового становища як такої обов'язкової ознаки об'єктивної сторони складу цього злочину, що становить зміст суспільно небезпечного діяння. При цьому під зловживанням владою треба розуміти умисне використання службовою особою, яка має владні повноваження, всупереч інтересам служби своїх прав щодо пред'явлення вимог, а також прийняття рішень, обов'язкових для виконання іншими фізичними й юридичними особами. Зловживати владою може як представник влади, так і службова особа, яка виконує організаційно-розпорядчі обов'язки, оскільки остання також має владні повноваження, що поширюються на певне коло підлеглих їй осіб [12, с. 32–33]. Разом із наведеним зловживання службовим становищем – це будь-яке умисне використання службовою особою всупереч інтересам служби своїх прав і можливостей, що надано їй для виконання своїх службових обов'язків.

Використання свого службового становища припускає використання службовою особою тих прав і повноважень, якими така особа наділена, обіймаючи посаду або здійснюючи певну службову діяльність, тобто використання свого соціально-правового статусу як службової особи. Цей статус зумовлює як наявність сукупності прав і обов'язків, що утворюють службову компетенцію винного, так і його соціального значення (службового авторитету особи, престижу органу, в якому винний здійснює свою службову діяльність, наявності службових зв'язків і можливостей, що виникають завдяки обійманій посаді, можливості впливати на діяльність інших осіб тощо) [13, с. 15]. У зв'язку з наведеним вважаємо за доцільне погодитися з твердженням М. І. Мельника, що зловживання службовим становищем – це більш широке поняття, воно охоплює зловживання владою, оскільки використовувати всупереч інтересам служби службова особа може і владні права й можливості, якщо вона ними наділена [14, с. 498].

Про таке співвідношення понять «зловживання владою» та «зловживання службовим становищем» свідчить як аналіз складів корупційних злочинів, передбачених ст. 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410 КК України, так й інших норм закону України про кримінальну відповідальність, ознаки яких пов'язані із зловживання службовим становищем. Так, у примітці до ст. 45 КК України наголошується, що злочини, відповідальність за які настає за вищенаведеними статтями КК України, можуть бути віднесені до кола корупційних злочинів виключно «...у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем...». Такий спосіб вчинення наведених злочинів, як «зловживання владою» не виокремлюється законодавцем ані як альтернативний, ані як споріднений спосіб протиправного заволодіння чужим майном (ст. 191 КК України); вог-

непальною зброєю бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами (ст. 262 КК України); наркотичними засобами, психотропними речовинами або їх аналогами (ст. 308 КК України); прекурсорами (ст. 312 КК України); обладнанням, призначеним для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 313 КК України); офіційними документами, штампами чи печатками (ст. 357 КК України); зброєю, бойовими припасами, вибуховими або іншими бойовими речовинами, засобами пересування, військовою та спеціальною технікою чи іншим військовим майном (ст. 410 КК України). Хоча, без жодних сумнівів, протиправне заволодіння такими предметами можливе як шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем, так і шляхом зловживання цими особами наданими їм владними повноваженнями (зловживання владою).

Крім того, незважаючи на різну законодавчу конструкцію, ознака «зловживання службовим становищем» використовується у тексті кримінального закону стосовно значно більшої кількості складів злочинів, ніж на сьогодні існує тих, що визнані корупційними: 1) вчинені службовою особою з використанням службового становища (ч. 3 ст. 176, ч. 3 ст. 177, ч. 3 ст. 206², ч. 3 ст. 229, ч. 2 ст. 248, ч. 5 ст. 298, ч. 3 ст. 298¹, ч. 2 ст. 447 КК України); 2) шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем (ч. 2 ст. 191, ч. 2 ст. 313, ч. 2 ст. 320 КК України); 3) шляхом зловживання службової особи своїм службовим становищем (ч. 2 ст. 262, ч. 2 ст. 308, ч. 2 ст. 312 КК України); 4) шляхом ... зловживання особи своїм службовим становищем ч. 1 ст. 357 КК України); 5) службовою особою із зловживанням службовим становищем (ч. 2 ст. 410 КК України).

І, безумовно, зловживанням службовим становищем характеризуються і протиправні посягання, що передбачають суб'єктом складу простого, кваліфікованого або особливо кваліфікованого злочину службову особу: ч. 1 ст. 132, ч. 2 ст. 149, ч. 3 ст. 157, ч. 4 ст. 158, ч. 2 ст. 158², ч. 2 ст. 159, ч. 2 ст. 161, ч. 2 ст. 162, ч. 2 ст. 163, ч. 2 ст. 168, ч. 3 ст. 171, ч. 1 та 2 ст. 172, ч. 2 ст. 189, ч. 2 ст. 201, ч. 2 ст. 205¹, ч. 3 ст. 206, ч. 1 та 2 ст. 211, ч. 1, 2 та 3 ст. 212, ч. 1, 2 та 3 ст. 212¹, ст. 219, ч. 1, 2, 3 та 4 ст. 220¹, ст. 223², ч. 1 та 2 ст. 232², ч. 1 та 2 ст. 238, ч. 2 ст. 256, ч. 2 ст. 258¹, ч. 2 ст. 258⁴, ч. 4 ст. 267¹, ст. 271, ч. 5 ст. 298, ч. 3 ст. 303, ч. 2 ст. 332, ч. 2 ст. 332¹, ст. 340, ч. 2 ст. 343, ч. 1 та 2 ст. 351, ст. 351¹, ст. 366, ч. 2 ст. 370, ч. 1 та 2 ст. 376¹, ст. 380, ч. 1 та 2 ст. 381, ч. 2, 3 та 4 ст. 382, ч. 2 ст. 397, ст. 426¹ КК України.

Водночас необхідно враховувати, що до кола корупційних злочинів нині віднесені також і суспільно небезпечні діяння, суб'єктом яких виступає особа, яка не є державним службовцем, посадовою особою місцевого самоврядування, але здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг (статті 365² та 368⁴ КК України). Якщо диспозиція ст. 365² КК України прямо вказує на таку обов'язкову ознаку, що характеризує наведене діяння як «зловживання своїми повноваженнями», то у ч. 3 ст. 360⁴ КК України така ознака є прихованою, хоча в диспозиції наведеної норми і вказується, що прийняття пропозиції, обіцянки або одержання особою, яка провадить професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, неправомірної вигоди для

себе чи третьої особи пов'язано із вчиненням дій або бездіяльністю «...з використанням наданих їй повноважень».

Більшість авторів для позначення суспільно небезпечної поведінки при характеристиці зловживання службовими повноваженнями використовує термін «діяння», об'єднуючи таким чином як власне дію, так і бездіяльність [15, с. 805; 16, с. 43]. Крім прямої вказівки на дві форми суспільно небезпечного діяння (дію та бездіяльність) у ч. 1 ст. 11 КК України, науковці на доказ зазначеного вище наводять різноманітні аргументи задля пояснення тотожності сутності такої протиправної поведінки [4, с. 160–171]. Так, Г. Р. Смолицький взагалі вважає, що «бездіяльність втрачає свій пасивний характер і набуває характеру активного посягання», якщо вона «допущена... умисно» [17, с. 31–32]. Натомість Г. К. Матвеев зазначає, що «бездіяльність як акт зовнішньої поведінки людини з юридичної точки зору принципово не відрізняється від дії» [18, с. 57], а А. А. Тер-Акопов підставою об'єднання дії й бездіяльності в єдине поняття «діяння» вважає їх здатність викликати суспільно небезпечні наслідки [19, с. 12], тобто слід визначати відсутність розмежування законодавцем і теорією кримінального права здатності заподіювати шкоду дією або бездіяльністю. Аналогічне положення було закріплене ще ст. 1 Кримінального уложення 1903 р., в якій закріплювалося, що злочинним є діяння, заборонене під час його вчинення законом під страхом покарання [20, с. 6]. У коментарі до ст. 1 Кримінального уложення М. С. Таганцев наголошував на тому, що вираз «діяння» застосовано для позначення як учинення, тобто вчинення проступків, що порушують пряму заборону закону, так і бездіяльності або прогання, тобто невиконання вимог закону (ІІ. Значення 1-ї статті, п. 7) [21, с. 2].

З огляду на наведене зауважимо, що не можна погодитися з підходами окремих науковців, що використання терміна «зловживання» засвідчує можливість вчинення такої поведінки виключно у формі дії, тобто шляхом активних поведінкових актів. Переважна більшість як українських, так і зарубіжних криміналістів вважає, що зловживання повноваженнями може бути виражене як у формі дії, так і в формі бездіяльності, оскільки саме використання винною особою наданих їй повноважень, крім активних дій, також можливе у формі пасивного невиконання обов'язків, що були покладені на неї під час виконання відповідних функцій [22, с. 82; 16, с. 80; 15, с. 806]. Повністю поділяємо саме таку позицію щодо змісту форм протиправного обертання чужого майна або інших предметів на користь винного або інших осіб шляхом зловживання службовою особою своїми повноваженнями.

Якщо можливість вчинення злочинної дії як форми, що характеризує суспільно небезпечне діяння, пов'язане з незаконним заволодінням чужим майном або іншими предметами, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем, не викликає жодних сумнівів і не потребує детальної аргументації, то вчинення цих суспільно небезпечних посягань шляхом бездіяльності вимагає свого уточнення. Бездіяльність як невиконання або неналежне виконання службовою особою своїх службових обов'язків із метою незаконного заволодіння чужим майном або іншими пред-

метами є не що інше, як утримання від дій, які така особа зобов'язана була і могла вчинити у зв'язку із визначеними для неї службовими повноваженнями із зазначеною метою. Слід наголосити, що у наведеному випадку має місце не «чиста» бездіяльність (коли кримінальний закон вимагає вчинення певних дій, невиконання яких й зумовлює момент закінчення злочину), а саме змішана бездіяльність, що характеризується наявністю у службової особи зобов'язання перешкодити настанню злочинного наслідку у вигляді протиправного обертання чужого майна або інших предметів на користь винного чи інших осіб [23, с. 152]. Крім того, ст. 19 Конвенція ООН проти корупції, пропонуючи склад злочину «Зловживання службовим становищем», пояснює, що під ним розуміється вчинення певної дії чи бездіяльності [24].

При зловживанні винний використовує ті конкретні повноваження, які належать до його компетенції, тобто особа діє у межах своїх повноважень (компетенції). На цьому наголошується і у п. 5 постанови ПВС України від 26 грудня 2003 р. № 15, де встановлюється, що судам необхідно відмежовувати перевищення влади або службових повноважень від зловживання владою чи службовим становищем. В останньому випадку службова особа незаконно, всупереч інтересам служби використовує надані їй законом права і повноваження [25]. Ця обставина, на нашу думку, має вирішальне значення для характеристики способу вчинення суспільно небезпечної поведінки, що пов'язана з незаконним обертанням чужого майна та інших предметів на користь винного або інших осіб шляхом зловживання службовою особою своїми повноваженнями (ст. 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357 та 410 КК України). Нехтування змістовною складовою такої ознаки або недостатній її правовий аналіз, як правило, призводить до помилкової кваліфікації відповідного суспільно небезпечного діяння, що вчинюється службовою особою як суб'єктом злочину.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, незаконне обертання на користь винного або інших осіб чужого майна чи інших предметів шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем має досить різноманітні прояви, оскільки специфікою такої форми протиправної поведінки є те, що безпосередньо закон України про кримінальну відповідальність не встановлює конкретного переліку правил виконання службовими особами своїх службових повноважень або посадових функцій. Коло та межі таких правил визначаються іншими нормативно-правовими актами, які регулюють відповідні повноваження конкретної службової особи. Норми кримінального закону містять виключно загальну вказівку на використання службовою особою свого службового становища або як способу вчинення корупційних злочинів, передбачених ст. 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357 та 410 КК України, або як конкретного суспільно небезпечного і протиправного усвідомленого волевого акту поведінки службової особи, що вчиняється всупереч інтересам служби (ст. 364 КК України). Наведене підтверджує необхідність закріплення на рівні нормативно-правових актів повноважень конкретної службової особи або службових компетенцій винного, що визначають його соціальне значення і порушуються (недотримуються) ним у зв'язку із вчиненням протиправного

обертання чужого майна або інших предметів на його користь чи користь інших осіб. Водночас зловживання службовим становищем не виключає й невиконання або неналежне виконання обов'язків, що входять до його компетенції або витікають з посадового статусу винного.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Михайленко Д. Проблеми формування та реалізації політичної волі протидіяти корупції в Україні // Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані: монографія/за ред. проф. О. В. Козаченка, проф. Є. Л. Стрельцова. Миколаїв: Ліон, 2016. 768 с.
2. За останні 2 роки рівень корупції в Україні зріс на 18 %, – дослідження. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/poslednie-goda-uroven-korrupsii-ukraine-1428572826.html> (дата звернення: 10.05.2017).
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції: Закон України від 12.02.2015 р. № 198-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/198-19> (дата звернення: 25.04.2017).
4. Кудрявцев В. Н. Объективная сторона преступления. Москва: Госюриздат, 1960. 244 с.
5. Лист Ф. Задачи уголовной политики: преступление как социально-патологическое явление; сост. и предисл. В. С. Овчинский. Москва: Инфра-М, 2004. 110 с.
6. Трайнин А. Н. Общее учение о составе преступления. Москва: Госюриздат, 1957. 364 с.
7. Таганцев Н. С. Русское уголовное право: Часть общая. Т. 1. Тула: Автограф, 2001. 800 с.
8. Познышев С. В. Учебник уголовного права: Т. 1. Общая часть: очерк основ. начал Общей и Особен. части уголов. права. Москва: Юрид. изд-во Наркомюста, 1923. 300 с.
9. Брайнин Я. М. Уголовный закон и его применение. Москва: Юрид. лит., 1967. 240 с.
10. Биков К. Г. Міжнародно-правові стандарти криміналізації корупційних злочинів, пов'язаних із незаконним заволодінням майном або іншими предметами. *Часопис Київського університету права*. 2006. № 4. С. 324–328.
11. Андрушко П. П., Стрижевська А. А. Злочини у сфері службової діяльності: кримінально-правова характеристика: навч. посібник. Київ: Юрисконсульт, 2006. 342 с.
12. Клименко В. А., Мельник М. І., Хавронюк М. І. Кримінальна відповідальність за посадові злочини: коментар до Закону України «Про боротьбу з корупцією». Київ: Бліц-Інформ, 1996. 512 с.

13. Мельникова В. Е. Должностные преступления (вопросы уголовно-правовой квалификации). Москва: Всесоюзный юрид. заочный институт, 1985. 97 с.
14. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник/за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова. 5-те вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2015. 680 с.
15. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар у 2-х т. Т. 2: Особлива частина/за заг. ред. Ю. В. Бауліна, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна та ін. 5-те вид., допов. Харків: Право, 2013. 1040 с.
16. Киричко В. М. Кримінальна відповідальність за корупцію. Харків: Право, 2013. 424 с.
17. Смолицкий Г. Р. Должностные преступления. 2-е изд., доп. и перераб. Москва: Юрид. изд-во МЮ СССР, 1947. 68 с.
18. Матвеев Г. К. Теоретические вопросы причинности бездействия. *Советское государство и право*. 1962. № 10. С. 57–67.
19. Тер-Акопов А. А. Бездействие как форма преступного поведения. Москва: Юрид. лит., 1980. 152 с.
20. Уголовное Уложение, высочайше утвержденное 22 марта 1903 г.: с прил. имен. высочайшего указа, мнения Гос. совета и сравнит. постатейн. указ. Киев: Тип. Д. Н. Трахтенберга, 1903. 207 с.
21. Таганцев В. Н. Уголовное Уложение от 22 марта 1903 г.: с мотивами, извлеченными из объяснительной записки. Санкт-Петербург: Гос. тип., 1904. 1125 с.
22. Сергеевский Н. Д. Избранные труды/отв. ред. А. И. Чучаев. Москва: Буквоед, 2008. 606 с.
23. Курс советского уголовного права: в 6 т. Часть Общая. Т. 2. Преступление/под ред. А. А. Пионтковского, П. С. Ромашкина, В. М. Чхиквадзе. Москва: Наука, 1970. 516 с.
24. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003 р. // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16 (дата звернення: 25.04.2017).
25. Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень: постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 груд. 2003 р. № 15 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0015700-03> (дата звернення: 25.04.2017).

Стаття надійшла до редакції 15.05.2017.

Клим Геннадиевич БЫКОВ

(Харьковский национальный университет внутренних дел,
Харьков, Украина)

**ЗЛОУПОТРЕБЛЕНИЕ ВЛАСТЬЮ ИЛИ СЛУЖЕБНЫМ ПОЛОЖЕНИЕМ
КАК СПОСОБ СОВЕРШЕНИЯ КОРРУПЦИОННЫХ ПРЕСТУПЛЕНИЙ
И ОТДЕЛЬНЫЙ СОСТАВ ПРЕСТУПЛЕНИЯ**

Рассматриваются вопросы содержания злоупотребления властью или служебным положением как способа совершения коррупционных преступлений, предусмотренных ст. 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357 и 410 Уголовного кодекса Украины, а также обязательного юридического признака состава преступления, ответственность за которое наступает в соответствии со ст. 364 Уголовного кодекса Украины. Указывается, что в данных нормах злоупотребление служебным положением по своему содержанию включает злоупотребление властью и является или способом совершения соответствующих коррупционных преступлений, или объективным признаком, характеризующим преступление в сфере служебной деятельности.

Ключевые слова: злоупотребление властью; злоупотребление служебным положением; завладение чужим имуществом или другими предметами путём злоупотребления служебным лицом своим служебным положением.

Klym H. BYKOV

(Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine)

**ABUSE OF POWER OR A POSITION AS A WAY OF COMMITTING CORRUPTION
CRIMES AND CERTAIN CRIME'S CORPUS DELICTI**

Due to significant changes in the political, social and economic spheres of our society that have occurred recently, and unsystematic, but numerous changes of law in Ukraine on criminal liability within the matters of criminal and legal combating crimes related to corruption, there is the need for theoretical rethinking of issues on criminal and legal combating misappropriation of another's property and other items through the abuse of official position.

The Law of Ukraine No. 198-VIII included some socially dangerous acts into the group of corruption crimes, if they were committed through the abuse of official position. However, the specified range of offenses includes the corpus delicti under the Art. 364 of the Criminal Code of Ukraine. This necessitates the study of the essence of the category of "abuse of official position" as the way of committing corruption crimes related to illegal rotation of someone's property and other items to benefit of the offender or others, and the category of "abuse of power or position", which characterizes the corpus delicti under the Art. 364 of the Criminal Code of Ukraine.

Thus, under the abuse of power we should understand the deliberate use of their rights by an official, who has the powers, against the interests of service with respect to filing requirements and decisions binding by other individuals and legal entities. Along with the above, the abuse of official position – is any intentional use of the rights and opportunities against the interests of the service that is provided for the performance of the duties. Thus, the abuse of official position – is a broader concept, it includes the con-

cept of abuse of power, as an official may use the rights and opportunities against the interests of the service, if he is endowed with them.

It has been established that the abuse of power, except active actions, is also possible in the form of passive neglect of official duties that were assigned on a person during the accomplishment of corresponding functions. The specificity of these forms of illegal behavior is the fact that criminal law directly does not set specific list of rules of fulfilling the duties or official functions by the officials. Provisions of the Criminal Code of Ukraine set only general guidance on the use of the position by the officials or as a way of committing corruption crimes or as characteristics of specific, socially dangerous and unlawful conscious act of conduct of the officials that is committed against the interests of the service.

The above stated makes the mandatory nature of establishing specific provisions of the regulations, which are included to the duties of a specific official or form the official competence of the guilty party or determine his social significance and violated (neglected) by a guilty party in regard to the commission of unlawful appropriation of another's property or other items on his benefit or the benefit of others.

Key words: *abuse of power; abuse of a position; corruption offenses; appropriation of another's property or other items by abusing the official position.*

